

ROZWÓJ UMYSŁOWY DZIECKA A DOJRZAŁOŚĆ SZKOLNA

W poprzednim artykule poruszana była kwestia dojrzałości szkolnej dziecka w obszarze emocjonalno – społecznym, natomiast obecny poświęcony będzie kolejnemu istotnemu obszarowi dotyczącemu rozwojowi intelektualnemu, który zaczyna się bardzo wcześnie.

Pierwsze lata w życiu dziecka to najważniejszy okres w jego rozwoju. Większość wrodzonych umiejętności, w tym zdolność do uczenia się rozwija się najintensywniej na etapie przedszkolnym. Właśnie w tym czasie działania edukacyjne polegające na pobudzaniu rozwoju intelektualnego i społecznego przynoszą najlepsze rezultaty. Na tym etapie można również najskuteczniej zapobiegać ewentualnym późniejszym trudnościom w nauce.

CZY MOJE DZIECKO OSIAGNĘŁO DOJRZAŁOŚĆ SZKOLNĄ W OBSZARZE INTELEKTUALNYM?

Dziecko kończąc etap edukacji przedszkolnej powinno posiadać wiele nowych umiejętności, być ciekawe świata, a co za tym idzie, chcieć go poznawać i jak najlepiej rozumieć. Często przejawia zainteresowanie zjawiskami zachodzącymi w przyrodzie i jego najbliższym otoczeniu. Ma już także pewien bagaż doświadczeń i obserwacji, który umożliwia mu rozwój wyobraźni i myślenia pojęciowego, ale to, jak postrzega świat i jak go odbiera zależy także w dużej mierze od tego, w jakim stopniu rozwinięty jest jego umysł i zdolności poznawcze. Dziecko kończące przedszkole coraz bardziej interesuje się nauką czytania, pisania, czy liczenia. Jest zmotywowane do nauki i zdobywania nowych informacji. Można zaobserwować, że coraz częściej sięga po aktywności związane z rysowaniem czy pisaniem. Istotna jest tu również umiejętność skupienia uwagi, podczas gdy wykonywana czynność wymaga usiedzenia dłuższą chwilę w miejscu. Dziecko potrafi doprowadzić pracę lub czynność do końca, jest ciekawe wyniku swoich poczynań. Około 6 roku życia sprawniej przebiegające procesy pobudzenia i hamowania są w stanie lepiej kontrolować funkcje uwagi i pamięci, jak również pozwalają na opanowywanie zachowań impulsywnych. W tym wieku dziecko coraz lepiej rozumie i wykonuje polecenia nauczyciela. Samo również dużo mówi, posiada bogaty zasób słownictwa, wypowiada się coraz bardziej płynnie i swobodnie. Wszystkie te komponenty warunkują rozwój umysłowy dziecka.

CO SKŁADA SIĘ NA ROZWÓJ UMYSŁOWY DZIECKA?

Procesy poznawcze pozwalają zdobywać wiedzę o otoczeniu i komunikować się z nim. Stanowią też integralny element związany z nabywaniem i utrwalaniem wiedzy.

Do podstawowych procesów poznawczych zaliczane są:

- myślenie
- spostrzeganie
- pamięć
- uwaga
- mowa

MYŚLENIE

Myślenie jest głównym procesem umożliwiającym uczenie się i to nie tylko szkolne. Prawidłowe myślenie zależy od indywidualnych możliwości przetwarzania informacji oraz od ich ilości i jakości. Począwszy od 6-7 lat dzieci zaczynają wyciągać wnioski z sytuacji, które napotkały, a także wiążą ze sobą przyczynę i skutek. Jest to związane z rozwojem logicznego myślenia. Przedszkolaki na tym etapie rozwoju stopniowo nabywają również umiejętność oceniania problemów z różnych punktów widzenia. Ponadto dzieci mają już znacznie rozwinięte myślenie abstrakcyjne, potrafią tworzyć pojęcia i dostrzegać związki między symbolami graficznymi, np. cyfra 3 to nie tylko znak graficzny, może oznaczać m.in. ilość kredek w piórniku.

Dziecko prawidłowo rozwijające się w zakresie myślenia na końcowym etapie przedszkolnym potrafi:

- przewidywać na miarę swoich możliwości, jakie będą skutki czynności manipulacyjnych na przedmiotach
- grupować obiekty w sensowny sposób (klasyfikacja) i formułować uogólnienia typu: to do tego pasuje, te obiekty są podobne, a te są inne itp.
- układać i interpretować historyjki obrazkowe, łączyć przyczynę ze skutkiem i próbować przewidywać, co się może zdarzyć

SPOSTRZEGANIE

Pojęcie spostrzegania dotyczy dwóch obszarów: spostrzegania wzrokowego i słuchowego.

Spostrzeganie wzrokowe to zdolność widzenia i interpretacji otaczającego świata. Pomaga zrozumieć, co dzieje się wokół nas. To właśnie od rozwoju tego obszaru zależy odróżnianie liter i cyfr, a przez to ich znajomość. Różnicowanie to opiera się na analizie i syntezie wzrokowej. Dziecko na tym etapie powinno spostrzegać, organizować i rozumieć otaczającą je rzeczywistość.

Spostrzeganie słuchowe odnosi się do zdolności odbierania dźwięków z otoczenia, rozpoznawania ich, rozróżniania i interpretowania w odniesieniu do własnych doświadczeń. Dzięki temu można dzielić słowa na sylaby i na głoski (analiza słuchowa). Jeżeli zaś wybrzmiewają poszczególne głoski czy sylaby, które połączone tworzą słowo, dokonujemy syntezy słuchowej. Umiejętności te są potrzebne do nauki czytania i pisania.

Dziecko w zakresie spostrzegania na końcowym etapie przedszkolnym potrafi:

- odwzorowywać skomplikowane wzory na płaszczyźnie
- wskazywać brakujący element wzoru
- dokańczać sekwencje
- odnaleźć różnice między obrazkami
- nazywać i wskazywać kilkanaście kolorów
- odnajdywać drogę w labiryntach
- orientować się w schemacie własnego ciała, w lewej i prawej stronie, w kierunkach góra-dół, a także określaniu stosunku przedmiotów względem siebie (nad, obok, pomiędzy itp.)
- określać cechy dźwięków takie jak: wysokość i długość
- odtworzyć ze słuchu prosty kilkuelementowy rytm
- dokonać głoskowej i sylabowej analizy i syntezy słów
- samodzielnie wyodrębnić słowa w zdaniu

PAMIĘĆ

Pamięć jest to zdolność magazynowania i odtwarzania informacji. Dzieci w wieku 0-7 lat dysponują przede wszystkim pamięcią krótkotrwałą - szybko się uczą i szybko zapominają. Kiedy dziecko rozpoczyna edukację w I klasie szkoły podstawowej, jego

pamięć stopniowo przekształca się w długotrwałą - uczy się wolniej, ale zapamiętuje na dłużej. Dziecko powinno umieć sterować procesem zapamiętywania (tzw. pamięć dowolna), stosunkowo duże powinny też być zakres pamięci i tempo zapamiętywania.

Pamięć jest potrzebna podczas licznych aktywności, przez co można wyróżnić kilka jej rodzajów: wzrokowa, słuchowa, kinestetyczno – ruchowa.

Umiejętności dziecka, które powinno zdobyć w obszarze pamięci na końcowym etapie przedszkolnym:

- zapamiętywanie krótkich wierszyków i piosenek na pamięć
- celowe zapamiętywanie wybranego materiału
- zapamiętywanie 4-6 elementów na obrazku
- zapamiętywanie ciągu kolorów, odtwarzanie go
- odtwarzanie nieskomplikowanej sekwencji ruchowej
- zapamiętywanie treści polecenia prostego oraz złożonego

UWAGA

Uwaga jest związana ze stopniem koncentracji, czasem skupienia, zdolnością skupiania się na jednym obiekcie, co mocno rzutuje na przyswajanie wiedzy. Około szóstego roku życia następuje tak zwany skok rozwojowy i zauważa się znaczny rozwój koncentracji. Dziecku łatwiej skupić się na czymś proponowanym, mimo tego, że w dalszym ciągu reaguje na bodźce zewnętrzne takie jak hałas, zabawa innych dzieci, czy rozmowy.

Dziecko w zakresie uwagi na końcowym etapie przedszkolnym powinno potrafić:

- koncentrować uwagę przez dłuższy czas na jednej czynności (dziecko rozpoczynające naukę w szkole powinno być zdolne do skupienia uwagi przez około 30 minut)
- kierować uwagę w sposób intencjonalny

- z uwagą śledzić treść opowiadanej czy czytanej bajki
- odłożyć w czasie swoje potrzeby, np. zabawę, na rzecz tego, by wykonać powierzone mu zadanie
- skupiać się na dłuższych wypowiedziach słownych, opowiadaniach, bajkach i poleceniach

MOWA

Mowa jest zdolnością porozumiewania się. Dzieci rozpoczynające naukę w szkole powinny poprawnie wymawiać słowa i używać języka do przekazywania informacji w sposób zrozumiały dla innych. Powinny być to wypowiedzi płynne i pełnymi zdaniami, charakteryzujące się prawidłową artykulacją oraz swobodą wypowiedzi. Ich zasób słownictwa powinien być bogaty. Dzieci w tym wieku rozwijają zdolność prowadzenia rozmów. Chętnie dzielą się przeżyciami ze swojego najbliższego otoczenia, a także mówią o sobie. Rozwijają także zasób używanych słów oraz ich rozumienia.

Dziecko w zakresie mowy na końcowym etapie przedszkolnym:

- potrafi powiedzieć coś o sobie i osobach będących członkami rodziny (np. co robią)
- prawidłowo wymawia wszystkie głoski języka polskiego
- układa i opowiada treść historyjki obrazkowej poprawnej pod względem gramatycznym, składniowym
- potrafi poprawnie wypowiadać sześciowyrazowe zdanie i używać zdań złożonych
- używa zaimków dzierżawczych (jego, jej, wasz, ich, mój)
- opowiada historię, którą ktoś przeczytał lub opowiedział
- używa zwrotów grzecznościowych bez przypominania
- naśladuje mówienie w różnym tempie i z różną intonacją

RODZIC MOŻE WSPIERAĆ DZIECKO W KSZTAŁTOWANIU CZYNNOŚCI INTELKTUALNYCH POPRZEZ:

- zachęcanie do uczenia się krótkich wierszyków, rymowanek, piosenek, wyliczanek,
- słuchanie bajek, opowiadań oraz zachęcanie do opowiadania fragmentów, dopowiadania zakończeń
- opisywanie obrazka, tworzenie opowiadania do oglądanych ilustracji
- wyodrębnianie i liczenie słów w zdaniu
- układanie zdań z podanymi słowami
- wskazywanie obrazków przedstawiających przedmioty, których nazwa rozpoczyna się określoną głoską
- łącznie sylab w słowa, głosek w sylaby z wykorzystaniem ciekawych ilustracji lub konkretnych przedmiotów
- odwzorowywanie szlaczków i wzorków
- kreślenie kształtów graficznych w powietrzu
- kalkowanie
- pisanie po śladzie, pisanie szlaczków literopodobnych
- malowanie, również palcami
- wydzieranie, wycinanie, przyklejanie
- wystukiwanie rytmu
- graniu w gry planszowe – warto sięgać również po gotowe propozycje dostępne na rynku (gier i układanek jest bardzo wiele, odpowiednio przygotowanych i dostosowanych do wieku i możliwości dziecka)
- układanie rymów i sekwencji według podanego przez nas wzoru
- wysłuchiwanie i rozpoznawanie dźwięków pochodzących z najbliższego otoczenia np. szelest kartek, odgłosy pojazdów
- liczenie obiektów (w jak najszerszym zakresie) i rozróżnianie błędnego liczenia od poprawnego, – wyznaczanie wyniku dodawania i odejmowania, pomagając sobie liczeniem na palcach lub innych zbiorach zastępczych, takich jak: klocki, kredki, kasztany, czy korale
- ustalanie równoliczności dwóch zbiorów
- ćwiczenia w różnicowaniu kształtów (nawet bardzo zbliżonych)
- układanie puzzli, układanie wg wzoru i bez wzoru poczynając od ćwiczeń na wzorze
- tworzenie konstrukcji z klocków, majsterkowanie
- zapamiętywanie szczegółów obrazków, wymienianie z pamięci wszystkiego co zapamiętało dziecko

Bibliografia:

Psychologia rozwojowa i wychowawcza wieku dziecięcego, M.Przetacznikowa, G.Makielko-Jarża

Gotowość szkolna dziecka sześciolatniego, Wilgocka - Okoń B., Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2003

Dojrzałość szkolna dzieci a środowisko, Wilgocka B.- Okoń, PZWS, Warszawa 1972

Dojrzałość szkolna a jakość startu edukacyjnego / [red. Alicja Kargulowa]. – Wrocław : Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 1980

Czy Twój przedszkolak dojrzał do nauki, Brejnak W. , Wydawnictwo Lekarskie PZWL, Warszawa 2006.